

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

відбувають 37,5% осіб). Цей термін покарання є третім найвищим показником в Європі після Вірменії та Албанії [5].

Для порівняння доцільно навести відповідні дані по державах ЄС. Так, в Європі в середньому 20% засуджених до позбавлення волі відбувають це покарання менше одного року. Найбільше таких осіб в Нідерландах та в Німеччині (по 44%), а найменше – в Румунії (2,7%). Засуджених на термін від 1 до 3 років найменше в Греції (3%), а найбільше – в Чехії (47%). Засуджених на термін від 3 до 10 років найменше в Польщі (19%), а найбільше – в Бельгії та Латвії (по 58%). Засуджених на термін більше 10 років, включаючи довічне ув'язнення, найменше в Німеччині (всього 4,8%), а найбільше в Греції (48%) та на Мальті (32%) [6].

Список використаних джерел

1. Highest to Lowest - Prison Population Rate. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=All
2. Звіт про кількість осіб, засуджених, виправданих справи щодо яких закрито, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру та види кримінального покарання за 2015 р. // Судова влада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/Sud_statustuka_Zvit_2015/
3. Аналітичні таблиці щодо стану здійснення правосуддя за I півріччя 2016 року. 11.1 Види кримінального покарання // Судова влада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://court.gov.ua/sudova_statystyka/tadl_2016_I/
4. Загальна характеристика Державної кримінально-виконавчої служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>
5. Council of Europe Annual Penal Statistics SPACE II Survey 2014 Persons Serving Non Custodial Sanctions and Measures in 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://wp.unil.ch/space/files/2016/05/SPACE-II_report_2014-final.pdf
6. Сухаренко А. Тюремные новости. – Неволя. – 2015. – № 42. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.index.org.ru/nevol/2015-42/06-42-sucharenko.html>

Тімофеева Лілія Юріївна,
помічник адвоката,
аспірант кафедри кримінального права
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
м. Одеса

ГУМАНІСТИЧНА ПРАВОТВОРЧІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: ЕФЕКТ МЕТЕЛИКА

Фундаментальні гуманістичні цінності (життя і здоров'я людини, честь і гідність) залишаються незмінними, головним чином для європейської

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

спільноти та потребують кримінально-правової охорони незалежно від змін суспільних відносин. Окремі питання пов'язані з реалізацією принципу гуманізму в кримінальному праві досліджували: Л.В. Багрій-Шахматов, В.В.Мальцев, В. О. Туляков, М. І. Хавронюк, М. В. Ююкіна та інші. Однак, зміни кримінального законодавства, особливо «гуманістичного вектору» носять хаотичний характер, що впливає на правозастосування та подальше законотворення.

Теза щодо хаотичності підтверджується дослідженням змін КК України, починаючи з 2011 року. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності» від 15.11.2011 року № 4025-VI дав можливість застосовувати штрафи (замість позбавлення волі) до осіб, які вчинили злочини проти господарської діяльності (так звані економічні злочини). Разом з тим даний Закон підвищив розмір штрафу. В 2012 році був прийнятий Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI, який дозволив укладати угоди про примирення відносно широкого переліку складів злочинів, передбачених КК України (а не тільки звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим у злочинах невеликої тяжкості та необережних злочинах середньої тяжкості за ст. 46 КК України).

Зміни Закону України «Про Національний антикорупційний бюро України» від 14.10.2014 року № 1698-VII обмежують застосування звільнення від кримінальної відповідальності стосовно осіб, які вчинили корупційні правопорушення, є результатом реалізації одного з принципів кримінального права (зокрема доцільності), ігноруючи реалізацію інших принципів – гуманізму, рівності всіх громадян перед законом і судом. Так, протидія корупції одна з першорядних завдань держави, спрямована на європейську інтеграцію. Однак способи протидії корупції не повинні суперечити європейським цінностям (примату прав людини, рівності, гуманізму).

У рішенні Конституційного Суду України (далі – КСУ) (справа про призначення судом більш м'якого покарання) справа № 1-33/2004 від 2 листопада 2004 року № 15-рп / 2004, КСУ визнав неконституційним положення ч. 1 ст. 69 КК України в частині, яка унеможливорює призначення особам, які вчинили злочини невеликої тяжкості, більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, оскільки це порушує принцип рівності громадян перед законом у процесі диференціації кримінальної відповідальності, а в законі мають бути встановлені єдині принципи застосування такої відповідальності.

Особи, які вчинили корупційні правопорушення знаходяться в гіршому становищі, в порівнянні з іншими. Відносно таких осіб також порушується принцип рівності громадян перед законом у процесі диференціації кримінальної відповідальності. Головним чином порушується можливість збалансовано спрямованої реалізації принципу гуманізму стосовно суб'єктів кримінальних правовідносин (особи, яка вчинила злочин, потерпілого,

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

держави та третіх осіб), зокрема особи, яка вчинила злочин. Навпаки, в статті 4 ЗУ «Про застосування амністії в Україні» від 01.10.1996 року № 392/96-ВР зі змінами від 06.05.2014 року № 1246-VII немає обмежень застосування амністії щодо осіб, які не відшкодували шкоду потерпілим, а також осіб засуджених за торгівлю людьми, за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, отримання неправомірної вигоди службовою особою, застосування зброї масового знищення, геноцид, піратство тощо. Застосування амністії – одна зі сторін реалізації принципу гуманізму стосовно осіб, які вчинили злочин.

Закон України «Про внесення змін до КК України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» від 26.11.2015 року № 838-VIII (так званий «Закон Савченко») дав можливість зараховувати судом строку попереднього ув'язнення у разі засудження до позбавлення волі у розрахунку один день попереднього ув'язнення за два дні позбавлення волі, що також є непослідовним кроком з точки зору реалізації принципу гуманізму щодо потерпілого та третіх осіб. Законом «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення виконання кримінальних покарань та реалізації прав засуджених» від 07.09.2016 року № 1492-VIII було внесено зміни у ст. 68 КК щодо обмеження застосування довічного позбавлення волі за вчинення готування до злочину та вчинення замаху на злочин, крім випадків вчинення злочинів проти основ національної безпеки України, передбачених у статтях 109-114-1, проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, передбачених у статтях 437-439, частині першій статті 442 та статті 443 цього КК. Дані зміни концентрують увагу не на тому, що довічне позбавлення волі не застосовується за вчинення незакінчених злочинів, а на тому, що довічне позбавлення волі можливо застосовувати за вчинення певних злочинів, навіть якщо вони незакінчені, що також є проявами реалізації принципу доцільності без урахування інших принципів кримінального права.

В перегонах за метеликом доцільності, законотворець все більше порушує права та свободи людини та громадянина. Зробивши великі кроки до демократичної правової держави (в якій людина на першому місці), чомусь зараз робимо кроки назад, ставлячи державу та державні інтереси поперед людини.

Така хаотичність гуманізації нівелює дійсне поняття принципу гуманізму збалансовано направленою щодо всіх суб'єктів кримінальних правовідносин (потерпілого, особи, яка вчинила злочин, третіх осіб та держави) на рівні правотворчості та правозастосування, нівелює взаємодію та взаємообумовленість принципів кримінального права, адже реалізація одного принципу не має суперечити іншим принципам, а також задачам кримінального законодавства. Проаналізовані зміни кримінального законодавства відводять увагу від порушень прав людини, від цінностей справедливості та людяності, порушують принципи рівності, гуманізму та спрямовані лише на реалізацію принципу доцільності.

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

Хоча 17 липня 1997 року Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основних свобод від 04.11.1950 року (далі Конвенція), в якій закріплений перелік прав і основних свобод, які необхідно охороняти та захищати в усьому світі. В преамбулі постанови Верховної Ради України «Про підтвердження курсу України на інтеграцію в Європейський Союз і першочергові заходи в цьому напрямку» від 13 березня 2014 року № 874-VII закріплено, що Верховна Рада України приймає постанову підкреслюючи, що демократія, верховенство права, неухильне дотримання прав людини і забезпечення його основних свобод є головними засадами внутрішньої політики України, на утвердження та розвиток яких має спрямовуватися діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування. У преамбулі Основного закону також відбилося це фундаментальне прагнення держави, яка прийняла Конституцію «дбаючи про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя». Загальна та особлива частини КК України пройняті гуманістичним концептом. Загальна частина закладає фундамент – завдання правового забезпечення охорони прав і свобод людини та громадянина, для чого в Особливій частині виписаний перелік злочинів і покарань за їх вчинення. Гуманістичний концепт необхідності захисту фундаментальних прав людини (на життя, свободу, повагу приватного та сімейного життя, заборона катувань, рабства тощо) залишився незмінним, але зміст прав людини значно розширився.

Люди є відносно стабільними та наділеними розумом «частинами» нестабільного та не розумного «цілого». На відміну від самого суспільства його окремим членам притаманна здатність мислити, – планувати та розглядати альтернативні варіанти дій. Саме мінливі цінності та **ідеали людей є тими метеликами, які помахами своїх крил визначають, яким шляхом буде розвиватися суспільство** [2], як зазначає Ервін Ласло.

Тому ми повинні користуватись цією унікальною властивістю людей як частини суспільства (цілого), адже спільна еволюція особи та суспільства важка задача, але здійсненна. Ідеї, які зараз висловлюються, можуть стати метеликами останнього десятиріччя. Кожен з нас може помахати крилами та завантажити наше підвладне біфуркаціям суспільство за гуманістичним еволюційним шляхом [2]. Кримінальна законотворчість має ґрунтуватися на системній реалізації принципів і загальних засад кримінального права для успішної євроінтеграції. «Гуманістичний концепт», заснований на пріоритеті прав людини, повинен формалізовано впливати на законотворчість (при криміналізації та декриміналізації, пеналізації та депеналізацію) і правозастосування (кваліфікацію діянь, вчинених особою та призначення покарань, а також інших заходів кримінально-правового характеру), що дозволить перенести отримані знання на збалансовано спрямовану реалізацію принципу гуманізму стосовно суб'єктів кримінальних правовідносин (особи, яка вчинила злочин, потерпілого, державу, третіх осіб), використовуючи модель «кримінально-правових відносин у тріаді «злочинець – потерпілий –

ГУМАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Матеріали міжнародного науково-практичного симпозиуму, 2016

держава», заснованих на базисних публічно-правових змінах і приматі прав людини» [1, с. 166], а також дотримання єдності підходів щодо реалізації принципу гуманізму, інших принципів кримінального права, завдань та методів кримінально-правового регулювання.

Висновки. Для усунення невідповідності єдності підходів у реалізації принципу гуманізму необхідно внести зміни до ст. 45, 46, 47, 48 КК України щодо можливості застосування звільнення від кримінальної відповідальності також щодо осіб, які вчинили корупційне правопорушення. Крім того, вимагає змін ст. 4 Закону «Про застосування амністії в Україні» від 01.10.1996 року № 392/96-ВР щодо неможливості застосування такого відносно осіб, які вчинили насильницькі злочини проти життя та здоров'я, честі та гідності, статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Список використаних джерел

1. Туляков В. А. Транзитивное уголовное право [Текст] / В. А. Туляков // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України». – м. Одеса, 15-16 травня 2015 року. – С. 163-166.
2. Эрвин Ласло. Век бифуркации. Часть II. Эволюционный выбор. Глава 5. Третья стратегия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/4545/4551>.

Томас Жанна,

*помічник депутата Європейського парламенту
м. Брюссель, Бельгія*

ВЕКТОР ГУМАНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ВПРОВАДЖЕННЯ КОНВЕНЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Угода про асоціацію України з Європейським Союзом стала визначальним вектором у формуванні правової політики щодо побудови правової держави, критерієм якої є абсолютне визнання та гарантування прав та свобод людини [1].

Європейський Союз засновано на спільному прагненні сприяти миру та стабільності, а також побудувати світ, що ґрунтується на шануванні прав людини, демократії та верховенства права. Ці принципи є засадничими для усіх аспектів внутрішньої та зовнішньої політики ЄС.

Права людини є універсальними правовими нормами. Утім, сьогодні повагу до прав людини та демократію не можна вважати даністю. Їхня універсальна природа ставиться під сумнів на підставі культурних відмінностей. Попри те, що сучасні інформаційні та комунікаційні технології полегшили